

Sygn. akt III KK 405/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Świecki (przewodniczący)

SSN Jerzy Grubba

SSN Andrzej Stępka (sprawozdawca)

Protokolant Dagmara Szczepańska-Maciejewska

w sprawie A. T.

oskarżonego z art. 300 § 2 k.k. w zw. z art. 300 § 1 w zw. z art. 302 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 23 listopada 2016 r.,

kasacji, wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich na korzyść skazanego, od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w O.

z dnia 22 grudnia 2015 r., sygn. akt II Ka (...),

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w O.

z dnia 22 października 2015 r.; sygn. akt II K (...),,

I. uchyla zaskarżony wyrok i utrzymany nim w mocy wyrok Sądu Rejonowego w O. w zakresie pkt 3 dotyczącego rozstrzygnięcia o zobowiązaniu A. T. do naprawienia szkody;

II. kosztami sądowymi postępowania kasacyjnego obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w O., wyrokiem z dnia 22 października 2015 r., sygn. akt II K (...), uznał oskarżonego A. T. za winnego tego, że w dniu 21 grudnia 2011 r. w O., będąc jedynym wspólnikiem Przedsiębiorstwa Wielobranżowego „T.” Sp. z o.o. z/s w R. i Prezesem Zarządu tej Spółki, wobec grożącej mu niewypłacalności, nie mogąc zaspokoić wszystkich wierzycieli, działając w celu udaremnienia wykonania nakazu zapłaty z dnia 8 marca 2011 r., sygn. akt V GNc (...), wydanego przez Sąd Rejonowy w S., zbył w całości na rzecz jednego z wierzycieli - G. T., składniki swego zagrożonego zajęciem majątku w postaci wartości nakładów poniesionych na inwestycje rozpoczęte i niezakończone – budynek usługowy z częścią administracyjną i budynek gospodarczy, o łącznej wartości 524.041,77 zł oraz ruchomości – zestawy komputerowe, kserokopiarkę, laptop, aparaty fotograficzne i inne przedmioty wyposażenia biurowego o łącznej wartości 25.469,74 zł, działając w ten sposób na szkodę R. T., a więc uznał go winnym przestępstwa z art. 300 § 2 k.k. w zw. z art. 300 § 1 k.k. w zw. z art. 302 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. Za ten czyn skazał go na mocy art. 300 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. na karę 10 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie na podstawie art. 69 § 1 i 2 k.k. i art. 70 § 1 pkt 1 k.k. w zw. z art. 4 § 1 k.k., warunkowo zawiesił na okres 2 lat.

Nadto w punkcie 3 wyroku na podstawie art. 46 § 1 k.k. w zw. z art. 4 § 1 k.k. Sąd orzekł wobec oskarżonego obowiązek naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody poprzez zapłatę na rzecz pokrzywdzonego R. T. prowadzącego działalność gospodarczą pod firmą Przedsiębiorstwo Usługowo - Budowlane „D.” w S. kwoty 37.205,46 złotych. Wyrok zawierał też rozstrzygnięcia o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu oraz o kosztach sądowych.

Od powyższego wyroku apelację wniósł obrońca oskarżonego, zaskarżając go w części dotyczącej zobowiązania A. T. do naprawienia szkody. Apelacja obrońcy oskarżonego zawierała zarzut naruszenia przepisów postępowania, a mianowicie art. 415 § 5 k.p.k., polegającego na orzeczeniu wobec oskarżonego obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem w sytuacji, gdy o roszczeniu wynikającym z popełnienia tegoż przestępstwa wcześniej już prawomocnie orzeczono w postępowaniu cywilnym.

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia 22 grudnia 2015 r., sygn. akt II Ka (...),

utrzymał w mocy wyrok Sądu Rejonowego, uznając wniesioną apelację za niezasadną.

Sąd odwoławczy zaaprobował pogląd Sądu I instancji, w myśl którego brak było w niniejszej sprawie kumulatywnego spełnienia przesłanek tożsamości przedmiotowej i podmiotowej roszczenia pokrzywdzonego o naprawienie szkody z posiadanym przez niego orzeczeniem sądu cywilnego. Sąd odwoławczy, w ślad za Sądem pierwszej instancji uznał, że podstawą roszczeń pokrzywdzonego w niniejszej sprawie jest wprowadzie tożsame zdarzenie faktyczne, ale o roszczeniu tym orzeczono wobec różnych podmiotów. Jak podkreślił Sąd - *„W niniejszej sprawie mamy zatem do czynienia ze zbiegiem odpowiedzialności kontraktowej spółki i deliktowej oskarżonego. Oskarżony i spółka są zobowiązani spełnić na rzecz pokrzywdzonego R. T. to samo świadczenie, ale z różnych tytułów prawnych”*. W ocenie Sądu odwoławczego, odpowiedzialności spółki cywilnej z ograniczoną odpowiedzialnością lub innej osoby prawnej będącej z punktu widzenia prawa cywilnego stroną stosunku prawnego, nie można utożsamiać z odpowiedzialnością osób fizycznych reprezentujących ten podmiot w ramach realizacji obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem.

Powyższy wyrok na korzyść A. T. zaskarżył Rzecznik Praw Obywatelskich w zakresie, w jakim Sąd odwoławczy utrzymał w mocy orzeczenie Sądu Rejonowego w O., zobowiązujące oskarżonego do naprawienia szkody wyrządzonej przypisanym przestępstwem, w sposób wskazany w punkcie 3 wyroku tego Sądu. Powołując się na treść art. 523 § 1 k.p.k. Rzecznik Praw Obywatelskich zarzucił rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie prawa karnego procesowego, to jest art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 415 § 5 k.p.k. (aktualnie art. 415 § 1 zd. 2 k.p.k.), polegające na nienależytym rozpoznaniu zarzutu obrazy art. 415 § 5 k.p.k. i w konsekwencji wyrażeniu błędnego poglądu prawnego, polegającego na uznaniu, że uprzednie orzeczenie sądu cywilnego o zasądzeniu roszczenia od Przedsiębiorstwa Wielobranżowego „T.” Sp. z o.o., w której oskarżony pełnił funkcję Prezesa Zarządu, nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu na podstawie art. 46 § 1 k.k. obowiązku naprawienia przez oskarżonego tej samej szkody.

W konkluzji wniósł o uchylenie w zaskarżonym zakresie wyroku Sądu II

instancji oraz utrzymanego nim w mocy rozstrzygnięcia zawartego w punkcie 3 wyroku Sądu I instancji, dotyczącego zobowiązania A. T. do naprawienia szkody.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Kasacja jest oczywiście zasadna, co powoduje jej uwzględnienie w całości na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k. Trafnie w kasacji postawiono zarzut rażącego i mającego istotny wpływ na treść wyroku naruszenia przez Sąd odwoławczy art. 415 § 5 k.p.k. przez utrzymanie w mocy w tym zakresie wyroku Sądu pierwszej instancji, w którym na podstawie art. 46 § 1 k.k. zobowiązano oskarżonego do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem.

Wniosek o orzeczenie tytułem środka karnego obowiązku naprawienia szkody, poprzez zasądzenie od oskarżonego na rzecz R. T. kwoty 37.205,46 zł, złożył dnia 8 czerwca 2015 r. pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego. Wnosił też o zasądzenie tytułem odszkodowania, obok kwoty głównej, także odsetek i kosztów procesu zasądzonych w/w nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym wydanym przez Sąd Rejonowy w S. oraz kosztów egzekucji komorniczej. Na rozprawie w dniu 8 czerwca stwierdził, że nie ma zakazu z art. 415 § 5 k.p.k. z uwagi na to, iż nie zachodzi tożsamość podmiotowa roszczenia, ponieważ nakaz zapłaty został wydany przeciwko Przedsiębiorstwu Wielobranżowemu T. Sp. z o.o., natomiast oskarżonym jest Prezes Zarządu Spółki i wspólnik tej spółki - A. T.

Również zdaniem Sądu Rejonowego w O., w niniejszej sprawie nie miała zastosowania klauzula antykumulacyjna wynikająca z treści art. 415 § 5 k.p.k. z uwagi na to, że nie zachodziła tożsamość podmiotowa roszczenia, ponieważ nakaz zapłaty został wydany przeciwko Przedsiębiorstwu Wielobranżowemu T. Sp. z o.o., natomiast oskarżonym w niniejszej sprawie jest Prezes Zarządu Spółki, wspólnik tej spółki A. T.

Sąd Okręgowy, orzekając w kwestii zarzutu naruszenia art. 415 § 5 k.p.k., stwierdził, że *„Wcześniejsze zasądzenie od spółki na rzecz pokrzywdzonego kwoty należnej tytułem wynagrodzenia za wykonane w ramach umowy roboty, nie przekreśla orzeczenia wobec oskarżonego obowiązku naprawienia wyrządzonej przez niego przestępstwem pokrzywdzonemu szkody”*. Uznał, że *„w tym wypadku klauzula antykumulacyjna nie będzie miała zastosowania, gdyż klauzula ta wymaga dla swojego zastosowania zaistnienia zarówno podmiotowej, jak i przedmiotowej*

tożsamości rozstrzygnięcia o orzeczeniu. Wskazana tożsamość jest swoistym ograniczeniem klauzuli antykumulacyjnej zawartej w tym przepisie, pozwalającym na jej stosowanie, a więc na wyłączenie możliwości obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz nawiązki, jedynie w takich sytuacjach, kiedy doszło już do prawomocnego rozstrzygnięcia o roszczeniu bądź w przedmiocie tego roszczenia toczy się postępowanie, ale pomiędzy tymi samymi stronami, to jest – pomiędzy oskarżonym i pokrzywdzonym”.

Należało stwierdzić, że argumentacja przedstawiona przez Sądy orzekające w sprawie nie zasługiwała na aprobatę.

Art. 415 § 5 k.p.k. (obecnie art. 415 § 1 zd. 2 k.p.k.) stanowi, że „W razie skazania oskarżonego lub warunkowego umorzenia postępowania w wypadkach wskazanych w ustawie sąd orzeka nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Nawiązki na rzecz pokrzywdzonego, obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę nie orzeka się, jeżeli roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono”. W orzecznictwie wskazuje się, że wymagana jest tożsamość roszczenia zarówno w płaszczyźnie przedmiotowej, jak i podmiotowej (*por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2012 r., V KK 9/12, Lex Nr 1119576*). Ze zdania drugiego art. 415 § 5 k.p.k. wynika więc kategoryczny zakaz rozstrzygania w różnych postępowaniach o tej samej szkodzie, a co za tym idzie kumulowania tytułów egzekucyjnych wynikających z różnych orzeczeń. Jeżeli zatem roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo (jak w niniejszej sprawie) o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono, to nie jest możliwe (niejako ponowne) orzekanie o obowiązku naprawienia szkody, i to niezależnie od tego, czy zasądzone w postępowaniu cywilnym roszczenie zostało wyegzekwowane (*por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 października 2010 r., III KK 305/10, OSNwSK 2010, Nr 1, poz. 2030*). Wykładnia funkcjonalna art. 415 § 5 zd. 2 k.p.k. (obecnie art. 415 § 1 zd. 2 k.p.k.) wskazuje, że *ratio legis* tego przepisu sprowadza się do zapobieżenia funkcjonowaniu w obrocie prawnym tytułów egzekucyjnych wynikających z dochodzenia tego samego roszczenia w postępowaniu karnym i innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę. W tym

kontekście nie jest zatem celowe nakładanie obowiązku naprawienia szkody na podstawie art. 46 § 1 k.k. wobec możliwości wyegzekwowania zasądzonego roszczenia z majątku oskarżonego w oparciu o podstawę z art. 299 § 1 k.s.h. Należy też zwrócić uwagę, iż zakaz wynikający z dyspozycji art. 415 § 5 k.p.k. odnosi się do każdego określonego w ustawie wypadku orzekania karnoprawnego obowiązku naprawienia szkody (*por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 26 stycznia 2016 r., V KK 323/15, Lex Nr 1970396; z dnia 26 lutego 2014 r., III KK 429/13, Lex Nr 1446451; z dnia 7 maja 2013 r., II KK 268/12, Lex Nr 1313135*).

W istocie, nakazem zapłaty wydanym w postępowaniu upominawczym przez Sąd Rejonowy Sąd Gospodarczy w S. V Wydział Gospodarczy, z dnia 8 marca 2011 r., w sprawie V GNc. (...), zasądzono od Przedsiębiorstwa Wielobranżowego „T.” Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w R., na rzecz R. T. prowadzącego działalność gospodarczą pod firmą Przedsiębiorstwo Usługowo - Budowlane „D.” R. T. w S., kwotę 37.205,46 złotych wraz z umownymi odsetkami oraz zwrot kosztów procesu. Nakaz ten stał się prawomocny i wykonalny.

Z powyższego wynika, że zgodzić się należy z Rzecznikiem Praw Obywatelskich, iż roszczenie płynące z czynu, będącego następnie przedmiotem orzekania w niniejszej sprawie, było wcześniej przedmiotem orzekania w procesie cywilnym.

Dla niniejszej sprawy decydujące znaczenie miał fakt, że wystąpiła tożsamość przedmiotowa roszczenia przyznanego w postępowaniu cywilnym nakazem zapłaty wydanym w postępowaniu upominawczym przez Sąd Rejonowy w S., w sprawie o sygnaturze akt V GNc. (...), oraz tego, o którym rozstrzygnął Sąd Rejonowy w O. w postaci zobowiązania skazanego do naprawienia szkody na podstawie art. 46 § 1 k.k. Twierdzenie to uzasadnia też fakt, że podstawę faktyczną zasądzenia tego roszczenia w obu orzeczeniach stanowiła jedna i ta sama kwota nieuiszczonej należności, zaś źródłem roszczeń było to samo zdarzenie faktyczne.

W niniejszej sprawie można mówić również o łączności podmiotowej, gdyż A. T. popełnił przypisany mu czyn na szkodę R. T. będąc jedynym współnikiem i Prezesem Zarządu Przedsiębiorstwa Wielobranżowego „T.” Sp. z o.o. z/s w R.. Również nakaz zapłaty wydany w postępowaniu upominawczym przez Sąd Rejonowy w S. zasądzał wskazaną kwotę od Przedsiębiorstwa Wielobranżowego

„T.” Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w R., na rzecz R. T.

Tożsamość podmiotów zobowiązanych do zapłaty roszczenia należy też rozpatrywać w perspektywie brzmienia art. 299 § 1 k.s.h., który stanowi - *„Jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, członkowie zarządu odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania”*. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wskazanego powyżej wyroku z dnia 26 lutego 2014 r., w sprawie III KK 429/13, podniósł między innymi - *„Nie ulega wątpliwości, że przepis art. 299 k.s.h. znajduje zastosowanie w odniesieniu do podmiotów kierujących spółkami z ograniczoną odpowiedzialnością, ich solidarna odpowiedzialność za zobowiązania spółki ma charakter odszkodowawczy, a jej granice wyznacza zakres zobowiązania spółki”*. Wypada podkreślić, że odpowiedzialność wspólników spółek osobowych za zobowiązania spółki jest zresztą jedną z cech odróżniających handlowe spółki osobowe od spółek kapitałowych. Na podstawie przepisu art. 299 k.s.h. przyjmuje się, że wspólnik z mocy ustawy odpowiada solidarnie ze spółką za dług tej spółki. Odpowiedzialność wspólnika ma charakter subsydiarny, odpowiada on za dług spółki w przypadku niemożności uzyskania przez wierzyciela zaspokojenia z majątku samej spółki (bezskuteczności egzekucji). Solidarna odpowiedzialność spółki i wspólników funkcjonuje równolegle, już od chwili powstania długu spółki, jednak może być przymusowo egzekwowana dopiero z chwilą stwierdzenia bezskuteczności egzekucji przeciwko spółce. Uzyskanie nakazu zapłaty, a następnie tytułu egzekucyjnego stanowi warunek konieczny skierowania egzekucji do majątku osobistego wspólnika z racji pełnienia przez niego funkcji w zarządzie tej spółki na podstawie art. 299 § 1 k.s.h. Taka możliwość wystąpi, gdy egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, zaś po stronie oskarżonego, jako członka zarządu spółki nie wystąpią przesłanki określone w art. 299 § 2 k.s.h. uwalniające go od odpowiedzialności za zobowiązania spółki. Nie ulega wątpliwości, że przepis art. 299 k.s.h. znajduje zastosowanie w odniesieniu do podmiotów kierujących spółkami z ograniczoną odpowiedzialnością, ich solidarna odpowiedzialność za zobowiązania spółki ma charakter odszkodowawczy, a jej granice wyznacza zakres zobowiązania spółki (*por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2008 r., III CZP 72/08, OSNC 2009, Nr 2, poz. 20; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CSK 390/11, Lex Nr 1211143*).

Na gruncie niniejszej sprawy należy stwierdzić, że łączność podmiotów zobowiązanych do zapłaty zasądzonego roszczenia wynikała z samej struktury organizacyjnej spółki „T.”, skoro skazany A. T. był jedynym wspólnikiem tej spółki i Prezesem jej Zarządu.

W konsekwencji w rozpoznawanej sprawie zachodzi zarówno podmiotowa, jak i przedmiotowa łączność roszczenia o naprawienie szkody dochodzonego w trybie art. 46 § 1 k.k., z roszczeniem, o którym już prawomocnie orzeczono w postępowaniu cywilnym. Roszczenie cywilne przysługujące pokrzywdzonemu od Przedsiębiorstwa Wielobranżowego „T.” Sp. z o.o., jest tożsame z roszczeniem pokrzywdzonego o naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem przez oskarżonego. Zachodzi w tym przypadku tożsamość osoby zobowiązanej do zapłaty określonej kwoty, a także brak różnicy pomiędzy wierzytelnością przysługującą pokrzywdzonemu od spółki jako osoby prawnej i od oskarżonego jako prezesa zarządu tej spółki – osoby fizycznej reprezentującej ten podmiot.

Dlatego też zgodzić się należy z autorem kasacji, że Sąd odwoławczy rażąco naruszył art. 415 § 5 k.p.k., co miało istotny wpływ na treść wydanego orzeczenia, skoro w jego efekcie pokrzywdzony *de facto* uzyskał dwa tytuły wykonawcze na tę samą wierzytelność.

Z tych względów, podzielając stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich, Sąd Najwyższy na podstawie art. 537 § 1 k.p.k. uchylił wyrok Sądu odwoławczego w zaskarżonej części oraz utrzymany nim w mocy wyrok Sądu pierwszej instancji w zakresie rozstrzygnięcia o obowiązku naprawienia szkody.

O kosztach sądowych za postępowanie kasacyjne rozstrzygnięto na podstawie art. 638 k.p.k.

R. G.